

JUDAICA BULLETIN

Mededelingenblad van de Stichting Judaica Zwolle

Internet: www.judaica-zwolle.nl / E-mail: info@judaica-zwolle.nl

Verschijnt vier maal per jaar - ISSN 1384-9050

Jaargang 29, Nummer 4 / Tammoez 5776 – Juli 2016

OPLAGE 310 EXEMPLAREN - ABONNEMENT € 8,00 - BANKREKENING NL07INGB0000259272

De Boechaarse Joden een van de oudste ethno-religieuze groepen van Centraal-Azië (1)

Door Wim Neevel

“Dan zegt Haman tot koning Achasjverosj: er is één gemeenschap, verstrooid en afgezonderd tussen de gemeenschappen in alle gewesten van uw koninkrijk: hun voorschriften verschillen van die van elke andere gemeenschap en de voorschriften van de koning voeren ze niet uit.” (*1)

Aziatische beschaving

Als Europa nog onbewoond is, bestaat er al een Aziatische beschaving. Het is echter onjuist te spreken van één Aziatische beschaving. Er zijn in Azië zoveel beschavingen geweest dat ze onmogelijk in een adem te noemen zijn. Omstreeks 2400 jaar voor de gewone jaartelling (vgj) hebben steden in de Indusvlakte al een hoog peil van beschaving bereikt. In die tijd ontstaan er ook steden in Mesopotamië, waar het land door bevloeiing vruchtbaar wordt gemaakt. De steden in de delta van de Eufraat en de Tigris knopen handelsbetrekkingen aan met steden in het Indusdal. Deze steden en gebieden zijn later verenigd in het Babylonisch koninkrijk, waar koning Hammoerabi (circa 1750 vgj) zijn beroemde wetten opstelt. Ook wonen daar de Perzen, aanvankelijk barbaarse stammen, die met hun kudden rondtrekken en hele gebieden in het oosten infiltreren. Zo komen rond 1500 vgj ook Perzen in – wat nu heet – **Oezbekistan**, in Centraal-Azië terecht. Dit is een vruchtbaar tweestromenland, gelegen tussen de rivieren Amu Darja - met ook wel de antieke naam Oxus - en de Syr Darja. Dit vruchtbare land, dat aan de andere kant van de rivier ligt, 'Over de Oxus' – **Transoxanië** – ligt grotendeels in het hedendaagse Oezbekistan, maar

ook gedeeltelijk in zuidelijk Kazachstan, Tadzjikistan en Turkmenistan. De naam Transoxanië is gegeven door de grote veroveraar Alexander de Grote (356 -323 vgj), die uiteindelijk dit gebied vanuit het huidige Iran in bezit heeft genomen. De belangrijke historische steden in dit vruchtbare land in Centraal-Azië zijn **Boechara**, Samarkand en Khiva.

Het beloofde land

Verder vestigt zich omstreeks 1200 vgj in de bergachtige streken van Palestina een volk – van oorsprong ook Aziatisch – dat we misschien niet kennen onder hun Hebreeuwse naam 'Ibrim, maar wel als de Hebreeën. Abraham, de patriarch van dit nomadenvolk, is al rond 1900 vgj Erets Kena'an – dat is het land Kanaän – binngetrokken. Na een verblijf van ruim vierhonderd jaar in Egypte vindt dan de exodus plaats van dit volk, dat inmiddels tot de twaalf stammen van Israël is uitgegroeid. Zij nemen in de 12e eeuw vgj onder leiding van Jozua geleidelijk geheel Kanaän in bezit. (*2) Rond 1100 vgj begint dan met koning Saul de monarchie. Meer dan duizend jaar lang zullen de Israëlieten – pas veel later bekend als het 'Joodse' volk – hun invloed doen gelden, voordat ze geheel naar alle windstreken

verstrooid zijn geraakt. De splitsing van het rijk van Salomo doet zich al voor in 930 vgg. De twee kleine koninkrijken die dan ontstaan, Israël en Juda, hebben zich altijd moeten verweren tegen grotere vijandelijke buurstaten. In 722 vgg wordt het noordrijk Israël onder de voet gelopen door het wereldrijk Assyrië. Dit betekent het einde van het Tienstammenrijk, want een deel van de bevolking is gedeporteerd naar verschillende delen van het Assyrische rijk, waarna nooit meer iets over hen is gehoord.

Het Perzische Rijk

De grote supermacht in het gebied – uiteindelijk van de grenzen van India tot aan de kusten van de Zwarte Zee en de Middellandse Zee – is eeuwenlang het Perzische Rijk geweest. Aanvankelijk heeft zich daar nog het keizerrijk van de Meden gevestigd dat niet door het samenvoegen van handelsbelangen is ontstaan, maar door een samenbundeling van de bezittingen van de regerende families. In 550 vgg wordt het rijk van de Meden echter veroverd door het Perzische Rijk der Achaemeniden (550-330 vgg), dat genoemd is naar de dynastie die tegen het einde van de 8e eeuw vgg al door Achaemenes is gesticht. Het ziet er naar uit dat zich hier nu een wereldrijk heeft gevestigd met vorsten die de alleenzeggenschap hebben en waarvan de besluiten gelden als 'wetten van Meden en Perzen'. De klinkende namen van een aantal van deze vorsten zijn ons misschien nog wel bijgebleven: Cyrus, Darius, Xerxes en Artaxerxes. Zij allen regeren zonder daarbij te letten op de aanwezige verschillen in levenswijze, godsdienst en taal van de volkeren die tot hun rijk behoren. Het rijk is een land van overvloed en het betoont zich een baken van gerechtigheid en stabiliteit. Opstanden en oproeren worden neergeslagen en invallers vanuit het buitenland worden teruggedreven. Niemand wordt onrechtvaardig behandeld, armen noch machtigen.

Legendarisch is de verdraagzaamheid jegens min-derheden en de Perzische heerser Cyrus II de Grote (560-530 vgg) – die in de bijbel Kores heet – wordt gezien als een gezalfde, een messias die uiteindelijk de Joden heeft gered. Met de troonsbestijging van Cyrus worden immers de Babyloniërs ten val gebracht. In de laatste jaren van zijn leven verovert Cyrus nog veel gebieden waarbij hij doordringt tot de Indus en in het noorden tot de Oxus. Hiermee heeft hij ook Sogdië (Sogdiana) – het huidige Oezbekistan – en Choresmië onder zijn gezag gebracht. Uiteindelijk heerst hij over een gigantisch rijk dat

Oezbekistan, in Centraal-Azië [Transoxanië, Sogdië]

zich uitstrekt van de Middellandse Zee in het westen tot het Hindoestaanse Koesj in het oosten.

Cyrus maakt het in zijn rijk ook voor Joden mogelijk om handel te drijven. In de Talmoed is al sprake van de aantrekkingskracht van de handel. Het betreft Joodse handelaren uit Marguan, dat in Choresmië ligt en dat nu Turkmenistan heet. Het ligt net ten zuiden van de rivier de Oxus, terwijl Oezbekistan 'over de Oxus' begint. In dit Transoxanië, in de oase-stad Boechara is toen de meest aaneengesloten invloedrijke Joodse gemeenschap van Centraal-Azië ontstaan, zo'n 1000 km ten oosten van de Kaspische zee.

Een verhaal uit de ballingschap

Het verhaal in het boek Ester begint zo rond het jaar 586 vgg als een groot aantal Joden uit Juda worden weggevoerd door Nebukadnessar, de koning van Babel. Voor deze grote wegvoering zijn er al enkele kleinere deportaties geweest. Tot de ballingen die met koning Jojachin zijn weggevoerd in 597 vgg behoren ook de voorouders van Mordechai en van zijn nicht Ester, die tot de stam Benjamin behoren. Ruim veertig jaar later wordt Babylonië onder de voet gelopen door de Perzen. Sinds die tijd maken de Joden deel uit van het Perzische Rijk van koning Cyrus. Een relatief klein deel keert enkele jaren later terug, maar velen hebben inmiddels in Perzië een nieuw bestaan opgebouwd. Het verhaal, met het meisje Ester in de hoofdrol, speelt zich af bij de Joden die in Perzië zijn gebleven. De andere hoofdpersonen zijn: de Jood Mordechai en de Perzische minister Haman. Deze goed gecomponeerde novelle speelt ten tijde van koning Xerxes (486-465 vgg), die in het boek Ester koning Ahasjverosj wordt genoemd. De gebeurtenissen in het verhaal zijn genoegzaam bekend, anders

altijd nog na te lezen in de bijbel. In Tenach, de Hebreeuwse bijbel, maakt Ester als een van de vijf Feestrollen – Megillot – deel uit van de Ketoeviem, de Geschriften. In veel bijbeluitgaven staat Ester na Ezra en Nehemia, eveneens boeken die historisch te plaatsen zijn in de Perzische tijd. Het boek Ester confronteert de lezers met de positie van het Joodse volk buiten Juda en plaatst tegen die achtergrond de oorsprong van het Joodse Poeriemfeest, dat voor altijd gevierd moet worden, overeenkomstig de bepalingen die Ester en Mordechai daarvoor geven. *“De Jood Mordechai immers kwam op de tweede plaats, na koning Ahasveros. Hij stond in hoog aanzien bij de Joden en de menigte van zijn broeders was hem goedgezind, want hij zocht het beste voor zijn volk en sprak tot welzijn van heel zijn nageslacht.”* (*3) 'Mordechai de Jood' – letterlijk staat er: מֶרְדֵּכָי הַיְּהוּדִי – streeft het geluk van zijn volk na en is een pleitbezorger voor het welzijn van allen die tot dit volk behoren. We worden hier herinnerd aan de brief die de profeet Jeremia eens heeft geschreven aan de ballingen in Babel, met de oproep om de vrede voor de stad te zoeken waarheen de Eeuwige hen in ballingschap heeft gevoerd, *“.....en bidt voor haar tot de Ene,- want in haar vrede zult gij vrede hebben!”* (*4)

Ester in de Septuaginta

In de Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, zijn verschillende aanvullingen op het boek Ester opgenomen. (*5) Veel wetenschappers trekken de betrouwbaarheid ervan in twijfel. In een toevoeging komt de aan Haman ontleende aanklacht voor *“dat zich onder alle stammen over de hele wereld een zeker vijandig volk heeft gemengd dat zich verzet tegen de wetten bij elk volk en voortdurend de decreten van de koning verontachtzaamt.”* De Joodse auteur vat hiermee samen hoe over zijn volk wordt gedacht. Hij voegt de aanklacht toe om de gelegenheid te krijgen tot een verweerschrift in het uitgebrachte tegenbevel van koning Artaxerxes, die tot de conclusie is gekomen dat de Joden geen boosdoeners zijn, *“maar zich als burgers houden aan zeer rechtvaardige wetten, daar zij kinderen zijn van de allerhoogste en allergrootste levende God.”* De moeilijkheden waarin de Joden geraken, zijn het gevolg van hun harnekkige weigering te assimileren of in hun godsdienst ook maar enig element van syncretisme (*6) toe te laten.

Jood – Joden

In het boek Ester wordt een nazaat van Abraham –

levend in de wereld buiten Israël, in Perzië – voor het eerst *Jood* genoemd. Het is Mordechai, de oudere neef en pleegvader van Ester. Het is de enige plaats in Tenach waar een lid van het Israëlitische volk zo wordt genoemd. Voor de goede orde: het woord *Jood*, in het Hebreeuws *Jehoedi*, is afgeleid van *Jehoeda* – letterlijk 'Lof aan de Eeuwige' – een van de zonen van Jakob, naar wie een stam en een landstreek – Judea – in Israël is genoemd. De stam van deze vierde zoon van Jakob vormt later samen met die van z'n halfbroer Benjamin het koninkrijk Juda. De Joden, in het Hebreeuws יְהוּדִים = Jehoedim, vormen een volk of etniciteit, ook bekend als Israëlieten, het volk Israël of het Joodse volk. Joden zijn geen ras. De Joden bestaan wel uit vele rassen en etnische groepen, die op verschillende wijzen uitdrukking geven aan hun identiteit. Zij kunnen religieuze, seculiere of culturele Joden zijn.

Boechaarse Joden

In deze artikelen-reeks gaat het met name over de Boechaarse Joden, een van de oudste ethno-religieuze groepen van Centraal-Azië. (*7) Het is de gemeenschap van alle Joden die wonen in Boechara, maar ook in steden zoals Samarkand, Tasjkent, Kokand, etcetera, kortom in geheel Centraal-Azië. In de loop van vele jaren hebben zij een eigen onmiskenbare cultuur ontwikkeld. Zij zijn als gemeenschap niet Asjkenazisch, noch Sefardisch. Zij worden bovendien beschouwd als een van de meest geïsoleerde Joodse gemeenschappen ter wereld. Eeuwenlang zijn zij in Oezbekistan, maar ook in Tadzjikistan, een grote en belangrijke Joodse gemeenschap geweest. Maar sinds de val van de Sovjet-Unie en de herleving van de islam zijn ze bijna allemaal naar elders geëmigreerd. Nog geen dertig jaar geleden woonden in Centraal-Azië naar schatting nog zo'n honderdduizend Boechaarse Joden, van wie vijftien- tot twintigduizend in Tadzjikistan. Tegenwoordig tellen beide landen niet meer dan enkele honderden Joodse families.

Voor alle Joden in Centraal-Azië die als moedertaal *Judeo-Tadzjiek* hebben, is de gebruikelijke benaming: Boechaarse Joden, omdat al heel lang de meeste Joden in het emiraat Boechara wonen. Die naam is gemunt door Europese reizigers die rond de 16e eeuw naar Centraal-Azië komen. Ook Russische reizigers, die eind 18e en begin 19e eeuw naar Centraal-Azië komen, gebruiken deze naam. Later nemen Britse en Indiase reizigers die naam ook weer

over. Leden van de groep zelf noemen zich *Jisro'el* of *Jahudi*. Die laatste naam wordt ook in de ambtelijke taal in Perzië gebruikt. Ondanks een verbod sinds het midden van de jaren 1920 is de afgeleide benaming *Ju[h]uud* en *Jut* zo gangbaar dat ook Joden zelf die naam gebruiken. In de Russische etnografische naamgeving van eind jaren 1920 en begin jaren 1930 is de term *tuzemnye Evrei* – inheemse Hebreeën [van Centraal-Azië] – in gebruik.

Historie

Wanneer de eerste joden zich in Centraal-Azië vestigen is onduidelijk. Volgens een Boechaars-joodse legende deporteren de Assyriërs na de verovering van Israël in 722 vgg een gedeelte van de bevolking naar Boechara. Dit is echter onwaarschijnlijk omdat de Assyriërs nooit in Centraal-Azië hebben geheerst. Joodse stammen uit Samaria zijn wel door het verdeel-en-heersbeleid van de Assyrische koningen in het hedendaagse Koerdistan terechtgekomen.

Een ander verhaal vertelt dat de eerste Joden arriveren als de Perzen aan de macht komen, zo rond 520 vgg, zie ook het verhaal in het bijbelboek Ester dat zo'n vijftig jaar later speelt. Alexander de Grote, die daarna aan de macht komt, maakt in ieder geval melding van de aanwezigheid van Joden als hij in Sogdië strijd voert. De eerste beschrijving van Joden in Centraal-Azië dateert uit het begin van de 4e eeuw vgg. Het staat te lezen in het Talmuedtraktaat Avoda Zara 31B. In het traktaat lezen we dat rabbi Samuel bar-Bisna, een lid van de Talmued-academie in Pumbeditha, naar Marguan in Choresmië reist - een plaats die nu Merv heet en in Toerkmenistan ligt. De rabbi vermoedt dat de door de plaatselijke Joden geproduceerde wijn niet kosjer is. Met het bier uit Armenië is niets mis mee. Toch wil hij ook daar een verbod op omdat bier drinken kan leiden tot het drinken van wijn. Het eerste archeologische bewijs van Centraal-Aziatisch jodendom stamt uit de eerste eeuw vgg. Bij de eerder genoemde plaats Merv zijn potscherven uit die tijd gevonden met daarop Hebreeuwse opschriften.

De bron van Job

In de dagen nog voordat Boechara zelfs maar bestond, komt volgens de legende de profeet Job naar de Zerafshan-vallei in Sogdië – die toen nog nauwelijks bewoond was – om er Gods woord te prediken. Hij is er getuige van een grote en verschrikkelijke droogte. Als mensen om hem heen vergaan van dorst en Job bidden om water, slaat Job met zijn staf drie keer op de dorre, stof-

Chasma Ayub - bron van Job

fige aarde. Onmiddellijk ontstaat er een bron met koel helder water die redding brengt. Op deze plek in het huidige Boechara staat nu een gedrongen bouwwerk met een kegeldak en vier koepels, die de plek markeert en waarschijnlijk uit de twaalfde eeuw stamt. Er is daar nog steeds een bron die geneeskrachtig water geeft, de Chasma Ayub - bron van Job. Ook is er een klein museum gevestigd dat informatie geeft over de watervoorziening in Boechara door de eeuwen heen en over de problematiek van de verzilting en het droogvallen van het verderop gelegen Aralmeer.

In het bijbelboek Job – Ijov – dat zo 'verbluffend' begint met een dialoog tussen God en satan, is te lezen hoe de Eeuwige en satan in een onderonsje een weddenschap aangaan. Satan voorspelt dat van Jobs trouw aan de Eeuwige weinig meer overeen zal staan wanneer de Eeuwige Zijn hand van Job zal aftrekken en satan hem onderhanden mag nemen. U kunt het allemaal in de bijbel nalezen.

Nu bestaan er over Job veel verhalen en legenden die in het gebied, tussen de Middellandse Zee en India, de ronde hebben gedaan. De redacteur, die het bijbelboek Job heeft samengesteld, zal uit de vele versies wel één definitieve gecomponeerd hebben. In Tenach – de Hebreeuwse bijbel – staat Job niet bij de Profeten maar bij de Geschriften, als één van de drie poëtische boeken. Er wordt verondersteld dat de redacteur van het bij ons bekende boek Job, zijn versie waarschijnlijk heeft geschreven in de periode van wederopbouw ná de terugkeer uit Babylonië – tussen 450 en 350 vgg – dat is dus in de tijd van de Perzische heersers, te beginnen met koning Artaxerxes.

Maar er is nog een interessant gegeven. Doordat Job in de Zerafshan-vallei lijkt te zijn geweest – waar nu Boechara ligt – is het niet denkbeeldig dat de raadselachtige woonplaats van Job nu ook bekend is. In de vertaling van het boek Job is immers sprake van “een man in het land Oez, Job

genaamd'' (Job 1:1). Oez als afkorting van Oezbekistan? Helaas, in de tijd van de Perzen heet dit land nog Sogdië en van de Oezbeken als volk is pas sprake op het eind van de 16e eeuw als de bewoners van dit gebied zich zijn gaan noemen naar Özbek, een belangrijke leider uit de 14e eeuw, wiens naam zoiets betekent als 'de zuivere, of de pure leider'. Pas met de onafhankelijkheid in augustus 1991 is het land Oezbekistan gaan heten. Al eerder, in 1924, heeft Jozef Stalin de grenzen bepaald van de Oezbeekse Socialistische Sovjet-republiek. (*8)

Khodja Doniyor

Het is opvallend dat in deze regio bepaalde gegevens in oude legenden telkens weer verwijzen naar een Joods milieu. Dat lijkt meer dan toeval te zijn. Zo spelen in Samarkand allerlei legendes rond het graf van Daniel. Het graf is gelegen aan de rand van Afrasiab – een ruïneheuvel in het noordoosten – waar de stad Samarkand ooit is ontstaan. Op een hoge helling staat daar het mausoleum met vijf koepels en aan de voet van de heuvel stroomt de Siab. Het gebouw is direct verbonden met de tombe, die 18 meter lang is. Het zal geluk brengen als je driemaal om de sarcofaag loopt. Onderin het mausoleum is een bron met heilig water dat je kunt drinken. Ook de geschiedenis van de bijbelse Daniel is verbonden met geluk en 'heilige wonderen': de redding uit een vurige oven en uit een leeuwenkuil. Daniël, Daniyye'l – Hebreeuws: דָּנִיֵּאל = *God is mijn rechter*, Khodja Doniyor – de profeet Doniyor – is door Nebukadnezar II in ballingschap naar Babylonië gevoerd. Hij houdt zich daar aan de Joodse reinheidsvoorschriften en eet alleen groenten en drinkt uitsluitend water. Daniël en zijn vrienden weigeren voor een door Nebukadnezar opgericht beeld te bidden en worden daarom in een brandende oven gegooid, maar overleven dit door Gods ingrijpen. Onder Darius, de koning der Meden, maakt Daniël carrière. De andere rijksbestuurders, satrapen, zijn het daar echter niet mee eens en zorgen er met een list voor dat Daniël in een kuil met leeuwen wordt geworpen. Maar God stuurt een engel die ervoor zorgt dat Daniël niets overkomt. Het lijkt er wel op dat de wetten van Meden en Perzen bedoeld zijn om het geloof van de Joden in de diaspora te testen. Christenen en moslims zien Daniël als een profeet. In Tenach wordt het boek Daniël gerekend tot de historische boeken, dus niet tot de Profeten en staat het ingedeeld bij de Geschriften.

Er zijn maar weinig plaatsen waar zowel christenen, joden als moslims samen kunnen

komen om te bidden. Maar bij de graftombe van Khodja Doniyor – de profeet Daniël uit de Koran – komen ze misschien allen. En ze kunnen nog kiezen ook: op nog vijf andere locaties in Azië wordt beweerd dat daar zijn tombe gelegen is. Algemeen wordt aangenomen dat het graf van Daniël zich in de stad Susa bevindt, in Khoezestan – een provincie in het zuidwesten van Iran.

Er zijn heel wat legendes met het graf in Samarkand verbonden en er wordt verschillend gedacht over wie of wat er begraven ligt. Sommige bronnen zeggen dat het de arm van Daniël is, anderen beweren dat het een handvol aarde betreft uit het 'oorspronkelijke' graf van de profeet. Er bestaan ook allerlei hypothesen over de lengte van Daniëls graf. Volgens één interpretatie groeien de heilige overblijfselen van jaar tot jaar aan. De 'moellahs' (*9) geloven dat zelfs in de dood de lengte van Doniyor elk jaar met een halve inch toeneemt en dat hij zal herrijzen als een bepaalde lengte is bereikt. Zijn graf wordt dus jaarlijks vergroot. Anderen beweren dat de tombe zo groot is gemaakt dat niemand precies kan weten waar de overblijfselen zich precies bevinden en ze zo ook niet gestolen kunnen worden. Hoe het ook zij, hoewel het mausoleum best wel ver verwijderd is van de overige 'attracties' in Samarkand, wordt het graf van Daniël toch bezocht door een groot aantal pelgrims van allerlei nationaliteiten en religies. En je hoeft zelfs geen gelovige te zijn om er rust en harmonie te vinden.

Zijderoute

Boechara is één van de voornaamste marktplaatsen op de legendarische zijderoute. Al vanaf de 2e eeuw vgg is de zijderoute een netwerk van karavaanroutes door de woestijnen van Centraal-Azië waarlangs goederen via kameelkaravanen vervoerd worden, van oost naar west en omgekeerd. In de oase-stad Boechara worden gedurende vele eeuwen de goederen van de ene karavaan op de andere overgeladen. De verspreiding van Joden over Centraal-Azië is primair het gevolg van hun deelname aan de handel langs de zijderoute. Joodse handelaren hebben dan ook handelsposten langs de gehele route. Dankzij de inspanningen van die Joodse kooplieden – in de vroege middeleeuwen Radanieten genoemd – blijven vele van die gevestigde handelsroutes nog eeuwenlang in stand. Opmerkelijk is dat de naam *zijderoute* pas voor het eerst in 1877 is gebruikt door de Duitse ontdekkingsreiziger von Richthofen. Langs de route worden handelsgoederen vervoert, maar ook

De zijderoutes van China, Perzië naar Arabië en Europa
luxegoederen zoals zijde, satijn, robijnen, diamanten, porselein en ook vruchten zoals perziken en sinaasappels. Niet alleen goederen worden zo overgebracht, maar ook opvattingen en ideeën uit andere religies en culturen. Naast Joden wonen er in Centraal-Azië nu ook boeddhisten, manicheeërs, zoroasters en voornamelijk nestoriaanse christenen. Na de vestiging van de dominante islam in de vroege 8e eeuw sterven al deze religies één voor één uit - behalve het jodendom. De Oriëntaalse- of Boechaarse Joden leven eeuwenlang te midden van deze andere volkeren. Een aantal van de Boechaars-joodse gebruiken zijn van die locale cultuur geleend: muziek en zelfs bepaalde rituelen. Sommige van hun religieuze liederen hebben bijvoorbeeld dezelfde melodie als islamitische liederen. Ze spreken bovendien een eigen taal, een Joods dialect van het Perzisch, dat bekend staat als het *Boechori* of ook wel als *Judeo-Tadzjiek* en dat met Hebreeuwse letters wordt geschreven. *Tadzj* betekent 'kroon' in het Perzisch en van dit woord is ook de naam van een buurvolk, de Tadzjiken, afgeleid.

Noten en bronnen

- (*1) Ester 3:8 volgens de Naardense bijbel.
- (*2) Volgens Rabbi Avraham ben David (1125-1198) is de Eeuwige zelf de baas van de wereld en hebben de Joden het land ook niet in bezit. In het Ivriet (Hebreeuws) bestaat er eigenlijk geen woord voor 'hebben'. In plaats van "ik heb" zegt men in het Ivriet: "jeesj li" - "er is voor/aan mij." Dit is niet alleen het idioom van een taal, maar vooral een diepe gedachte: de dingen die wij hebben zijn ons door de Eeuwige ter beschikking gesteld. Dit is een geheel andere invalshoek dan het absolute eigendomsrecht zoals wij dat kennen vanuit het Romeinse recht. [Een gedachtegang aangereikt door rabbijn mr. drs. R. Evers, <http://www.nik.nl/2016/05/parsja-behar-5776/>].
- (*3) Ester 10:3 volgens de HSV
- (*4) Jeremia 29:7 volgens de Naardense bijbel.
- (*5) Gegevens ontleend aan Bijbels handboek 1, De wereld van de bijbel, p.464, 465, waarin dr. M.A. Beek schrijft over de 'Joden in de diaspora', Kok, 1981.
- (*6) Syncretisme is de versmelting van religieuze opvattingen zonder dat de tegenstrijdigheden worden opgeheven.
- (*7) Ethno-religieuze: een samentrekking met etnisch = betrekking hebbend op een bevolkingsgroep of op een bepaalde cultuur.
- (*8) Enkele gegevens en met name de datering, zijn ontleend aan een artikel van Chaim van Unen: 'Het verhaal van Job in Boechara', Levend Joods Geloof nr. 6 zomer 2003.
- (*9) Moellahs zijn islamitische geestelijken die door moslims beschouwd worden als experts op elk gebied dat raakt aan het islamitische geloof.

Literatuur:

- Scheuring, ballingschap en herstel, dr. Jochem Douma p.70, 71, 80, 81, Kok, Kampen, 2005
- De Nieuwe bijbelvertaling, inleiding op Ester p.626, Uitgeverij NBG, Heerenveen, 2004
- Verdere literatuuropgave bij aflevering 2

BIBLIOTHECARIA

In het leslokaal van de Stichting Judaica bevindt zich een kleine bibliotheek met boeken en andere materialen over het Jodendom en aanverwante onderwerpen. De collectie wordt verkregen uit schenkingen of aankoop.

In de afgelopen periode heeft de bibliotheek een schenking mogen ontvangen van Mevrouw Anneke Barwahser en dhr. Ynse van der Mark. Hiervoor onze hartelijke dank!

Daarnaast is er door schenking een aantal jaargangen verkregen van de tijdschriften "Ter Herkenning" en "Interpretatie". Deze zijn inmiddels ook opgenomen in de collectie van de bibliotheek.

Hieronder volgen een aantal titels die in de afgelopen periode zijn opgenomen in de collectie van de bibliotheek.

Jeannette Hansma, Bibliothecaris Stichting Judaica Zwolle, jhhansma@gmail.com

Caransa, Ab

Jodendom : een gelede godsdienst.

Plaatscode 213 CARA

Epstein, Isidore

Het Jodendom : Joodse godsdienst in historisch perspectief.

Plaatscode : 213 EPST

Fortmann, Han

Oosterse Renaissance : kritische reflecties op de cultuur van nu.

Plaatscode : 905.2 FORT

Keller, Werner

En zij werden verstrooid onder alle volken.

Plaatscode : 922.4 KELL

Lapide, Pinchas

Een nieuw gebod : een Joodse visie op de Evangelien.

Plaatscode 238.2 LAPI

Vink, Ton

Jodendom (Serie : Levensbeschouwingen)

Plaatscode : 213 VINK

Nieuws van de Tentoonstelling

Door Riwkah Hamburger, coördinator rondleidingen en tentoonstelling.

Voor Pesach hebben we weer de jaarlijkse schoonmaakbeurt gehouden op het voormalige vrouwenbalkon waar sinds 5 mei 1992 een permanente Tentoonstelling is ingericht. Dit gaf ons de gelegenheid om wat veranderingen aan te brengen en om wat spullen toe te voegen.

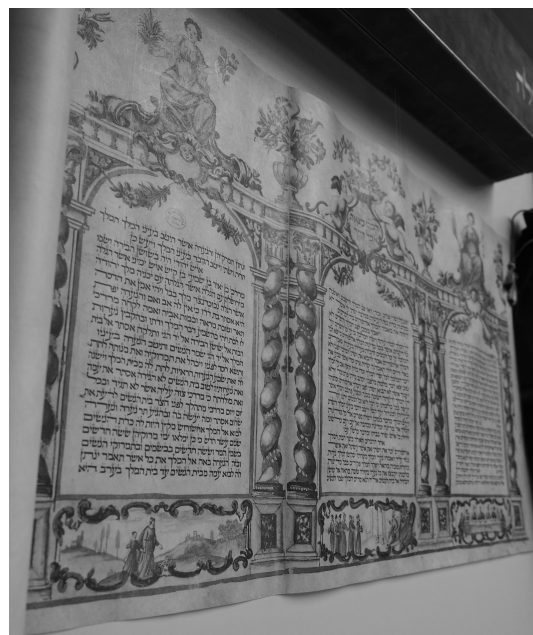
Zo is in de hoek over WOII, in de vitrine van teruggegeven spullen, een gouden ketting gelegd. Deze ketting zou afkomstig zijn van Joden die waren ondergedoken op Bloemstraat 10 in Zwolle. Nadere gegevens ontbreken helaas.

Op de Tentoonstelling hebben we altijd al een bijzondere Esterrol. Nu is daar een zeer fraaie geïllustreerde rol bijgekomen. Het is een facsimile-uitgave van een 18-eeuwse rol uit Italië. De originele rol is te vinden in de bibliotheek van de Academie van Wetenschappen in Budapest.

De historische plattegrond van Zwolle is vervangen. De plaatsen die voor de Joodse gemeenschap van belang waren moeten daar nog op worden aangeven.

In de grote vitrine met de Torarol ligt bij de talliet nu ook een tallietklip. Deze klip kreeg Lex Vleesblok van de Joodse gemeente cadeau toen hij 25 jaar chazzan was, in 1954. Deze zeer gewaardeerde chazzan is tot zijn dood op 13 december 1970 voorzanger gebleven.

Op de Tentoonstelling hadden we al - uit Hardenberg - een kosjerstempel voor vlees. Een aantal jaren geleden is met een metaaldetector een kosjerstempel gevonden in een weiland bij Steenwijk. Dit stempel is vermoedelijk gebruikt voor kaas. In het midden staan onder de letters kosjer, de naamletters van opperrabbijn Hirsch, Sjemoël Joeda Lebeis Hirsch. In de buitenrand staat: de heilige gemeente Steenwijk en opperrabbinaat van Overijssel.

*De Esterrol – Megillat Ester
Foto Ingrid Petiet*

Tot slot zijn ons een aantal gevonden kosjerloodjes in bruikleen gegeven. Ze zijn ergens gevonden in Drenthe en Groningen. Deze loodjes werden gebruikt voor diverse levensmiddelen zoals vlees en kaas, maar ook voor stoffen als linnen, wol en laken. Kosjerloodjes werden gebruikt in de periode van ongeveer 1500 - 1900.

Vele groepen van voornamelijk scholieren en kerkleden bezoeken jaarlijks onze sjoel en de Tentoonstelling. Als u ook langs wilt komen voor bezoek en uitleg dan kunt u een afspraak maken via: info@judaica-zwolle.nl Voor individuele bezoeken verwijs ik u naar de data van de zondagse openstellingen.

HERHAALDE DRINGENDE OPROEP

Graag komen wij in contact met iemand die het werk van Mieke van Harten-Wondergem als administrateur van de Stichting Judaica Zwolle wil overnemen. **Stuur uw reactie naar info@judaica-zwolle.nl**

CONCERT IN DE ZWOLSE SYNAGOGE

Op zondag 11 september vindt een bijzonder concert plaats in de Zwolse synagoge aan de Samuel Hirschstraat. De wereldberoemde zangeres Shura Lipovsky brengt dan een muzikaal programma ten gehore met de titel 'Concert in alle talen'. Een concert met Sefardische, Hebreeuwse en Jiddische liederen. Zij wordt begeleid door het ensemble Hapilpel.

Shura Lipovsky en het ensemble Hapilpel

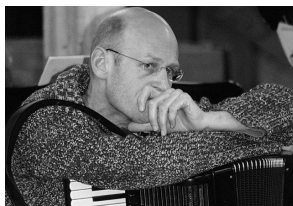
Shura Lipovsky is wereldwijd bekend als zangeres en schrijfster van Jiddische liederen. Ook heeft zij een uitgebreid repertoire van Ladino (Spaans-Joodse) en Hebreeuwse liederen. In Nederland kan zij met recht de "Grande Dame" van het Joodse lied worden genoemd.

Het concert op 11 september heeft als thema
"Verscheidenheid in Joodse talen".

Het concert wordt georganiseerd door het Joods koor Kachol Lawan te Zwolle. Door middel van dit concert wil het koor – dat zelf ook een repertoire heeft van Jiddische, Hebreeuwse en Ladino liederen – meer bekendheid geven aan deze muziekgenres in Zwolle en wijde omgeving. Aanvang: 20.00 uur. Toegang: € 10,-

Roelof

Bart

Monique

Shura Lipovsky heeft zich omringd met uitmuntende musici uit de Nederlandse muziekwereld. Het nieuwe ensemble waarmee zij optreedt, draagt de naam *Hapilpel*, "Peper". Het is een naam die komt uit de joodsreligieuze traditie. *Pilpoel* staat voor "vurig debatteren over de Talmoed". Vuur en passie zijn kenmerkend voor het ensemble *Hapilpel* en voor de manier waarop de musici met Shura Lipovsky samenspelen. Lipovsky's expressieve verscheidenheid aan zangstijlen en Joodse talen komt in deze gepeperde setting uitstekend tot haar recht. Het ensemble bestaat uit: *Monique Lansdorp* (viool, mandoline en percussie), *Bart Lelivelt* (accordeon), *Roelof Rosendal* (drums en ud).

JUDAICA-AGENDA - ZOMER / NAJAAR 2016

----- 10-7-2016 – Tentoonstelling

"Geschiedenis van het Joodse leven in en om Zwolle" inclusief rondleiding. Stichting Judaica Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 13.30 uur. Toegang: €4,- (jeugdigen met korting).

----- 14-8-2016 – Tentoonstelling (zie bij 10-7-2016)

----- 28-8-2016 – Opening Tentoonstelling WO II

Een besloten bijeenkomst alleen voor genodigden.

----- 11-9-2016 – Tentoonstelling (zie bij 10-7-2016)

----- 11-9-2016 – Concert Shura Lipovsky

Een optreden samen met het ensemble Hapilpel. Organisatie: Het Joods koor Kachol Lawan te Zwolle. Plaats: synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Aanvang: 20.00 uur. Toegang: € 10,- (kaarten aan de deur)

----- 21-9-2016 – Lezing Jaap Hagedoorn

Onderwerp: Twaalf Joodse Zwollenaren in WO II.

Organisatie: Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle. Plaats: synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Aanvang: 19.30 uur. Toegang voor niet-leden € 5,-

----- 9-10-2016 – Tentoonstelling (zie bij 10-7-2016)

----- 6-11-2016 – 18de Samuel Hirschlezing

"Israël, een baken van stabiliteit in een kolkend Midden-Oosten" door dr. Ronny Naftaniel. Organisatie: Stichting Judaica Zwolle & Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle. Plaats: synagoge, Samuel Hirschstraat 8, Zwolle. Tijd: 11.00 tot 12.30 uur. Zaal open 10.30 uur. Toegang: €10,- aan de zaal. (€ 7,50 bij inschrijving vóór 1 oktober via de website www.judaica-zwolle.nl)

----- 6-11-2016 – Tentoonstelling (zie bij 10-7-2016)

Tijd: 13.00 uur)

Antisemitisme¹

Wat is de achtergrond van het antisemitisme? Waar komt het vandaan?

Door Peter van 't Riet

Veel mensen vragen zich af hoe het toch komt dat er antisemitisme in de wereld is. Het antwoord op deze vraag is niet zo eenvoudig te geven. Antisemitisme is niet van vandaag of gister en er zijn al heel wat studies aan gewijd. Sommige van die studies verklaren antisemitisme uit sociaaleconomische factoren. Joden worden dan gezien als een welvarend volk dat afgunst zou opwekken. In antisemitische propaganda wordt dat thema gebruikt om de rijke joden voor te stellen als uitzuigers van de rest van de wereld. Maar er zijn even zovele voorbeelden van een arm joods proletariaat dat het helemaal niet beter had dan de rest van het gewone volk. In getto's is de armoede eeuwenlang schrijnend geweest. De meeste joden in de Arabische wereld behoorden tot hun vertrek naar Israël tot de onderklasse van de samenleving.

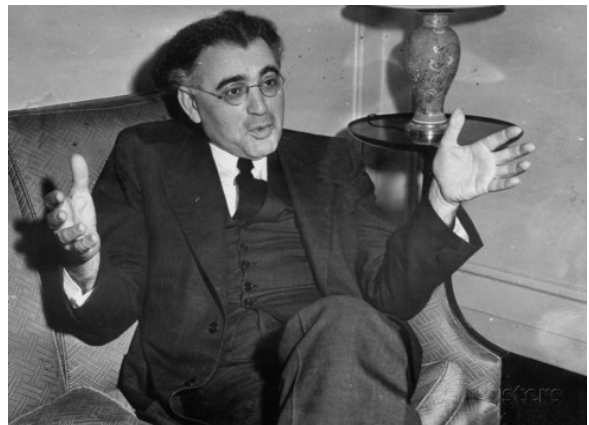
Ook is antisemitisme wel voorgesteld als een typisch christelijk verschijnsel. Joden hadden Jezus vermoord en het jodendom zou hebben afgedaan. Het voortbestaan van het joodse volk wordt dan door christenen gezien als een bedreiging voor hun theologisch gelijk. Dit is zeker een motief voor christelijk antisemitisme. Maar een afdoende verklaring voor antisemitisme in het algemeen is het niet, want voordat het christendom bestond, was er al antisemitisme in de hellenistische wereld en ook onder de later ontstane islam was en is er altijd in meer of mindere mate antisemitisme geweest.

Anders dan alle andere volken

Een van de oudste verklaringen voor antisemitisme, die wel eens dicht bij de waarheid zou kunnen liggen, vinden we al in de Bijbel. In het Bijbelboek Esther (3:8) zegt Haman tegen koning Ahasveros: "Er is één volk dat verstrooid en afgezonderd leeft in de gewesten van uw koninkrijk, en zijn wetten verschillen van die van alle volken," waarna hij er kwaadaardig aan toevoegt: "maar de wetten van de koning volbrengt het niet." Met andere woorden, het joodse volk is anders dan alle andere volken en dat kunnen velen onder die andere volken niet uitstaan. Waar ze ook wonen, voor de meeste andere volken zijn de joden een "vreemd volk" dat vasthoudt aan zijn eigen tradities en dat er gewoonten op nahoudt die door

de omgeving niet worden begrepen. Interessant is dan de vraag: "Waarin verschilt het jodendom dan zo van alle andere volken?" Een uitgebreid antwoord op die vraag is te vinden in het boek: *Where Judaism differed* (1957) van Abba Hillel Silver (nog wel tweedehands te koop op internet).

Soms wordt gedacht dat joden het antisemitisme aan zichzelf te danken hebben. Het voortkomen uit het feit dat zij een gesloten groep vormen: een niet-jood kan geen lid worden van de joodse geloofsgemeenschap. Dat zou aversie oproepen. Joden plaatsen zich daardoor buiten de samenleving en blijven als volk klein en kwetsbaar. Maar ook zo'n verklaring geeft geen afdoende antwoord op de vraag naar de oorzaak

Rabbi Abba Hillel Silver

¹ Via mijn website krijg ik regelmatig vragen over allerlei onderwerpen die iets met jodendom te maken hebben. Die probeer ik zo goed mogelijk te beantwoorden, wat alleen al voor mijzelf een leerzame exercitie is. Daarna zet ik vraag en antwoord op mijn website. In dit artikel vat ik enkele kwesties samen die te maken hebben met antisemitisme.

van antisemitisme. In de eerst plaats kunnen niet-joden in beginsel wel degelijk jood worden. Er is een bekeringsprocedure waarmee men jood kan worden. Per joodse groepering is die procedure zwaarder of minder zwaar. De ene groep hecht meer waarde aan kennis en het praktiseren van het joods-wettelijke leven, de andere groep let meer op de intentie van de kandidaat. In de tweede plaats was het in de Oudheid eenvoudiger en ook meer gebruikelijk om tot het jodendom toe te treden dan nu het geval is. Veel niet-joden deden dat, terwijl er toen ook al veel antisemitisme bestond. Maar toen het christendom staatsgodsdienst werd in het Romeinse rijk en later in de Europese vorstendommen, werd de overgang tot het jodendom bemoeilijkt of zelfs verboden. De rabbijnen hebben zich gerealiseerd dat dat een zeer sterke motivatie bij kandidaat-bekeerlingen vereiste en hebben de procedures zo zwaar gemaakt dat het nog maar voor enkelen is weggelegd om op orthodoxe wijze "uit te komen" (tot het jodendom over te gaan). Die situatie is dus niet de oorzaak, maar juist een gevolg van het antisemitisme geweest. Anders gezegd: nog voordat het moeilijk werd om tot het jodendom over te gaan, was er al antisemitisme.

Een belangrijker vraag is, waarom het jodendom zo'n heftige reactie oproept van de niet-joodse omgeving. Het jodendom heeft zich eeuwenlang grotendeels vreedzaam en weerloos opgesteld. Ze boezemen hun omgeving geen reële angst in met aanslagen, geweldpleging en represailles. Wellicht daardoor konden joden gemakkelijk tot zondebok worden gemaakt voor alles wat misging in een samenleving. In tijden van crisis, pest (de Middeleeuwen), armoede, onzekerheid, maatschappelijke verandering, oorlogsdreiging, nationale vernedering (Duitsland in het interbellum) etc. neemt het antisemitisme vaak toe. Antisemitisme is immers geen kenmerk, houding of verschijnsel van het jodendom zelf, maar van de niet-joodse omgeving. Daarom is het beter de oorzaken ervan niet in het jodendom te zoeken, maar in de niet-joodse omgeving en in de niet-joodse cultuur. Waarom hebben zoveel mensen eeuwenlang en ook vandaag nog een kennelijke behoefte om zich anti-joods op te stellen en te gedragen, terwijl ze vaak nauwelijks joden in hun omgeving hebben, laat staan op de hoogte zijn van wat het jodendom is? Dat lijkt mij een veel interessantere insteek voor het probleem van het antisemitisme. Wat is er in de niet-joodse wereld dat mensen ertoe aanzet om zich anti-joods op te

stellen? Laten we die vraag eerst eens onderzoeken aan de hand van het hedendaagse islamitische antisemitisme.

Islamitisch en christelijk antisemitisme

Het hedendaagse antisemitisme zit namelijk vooral in de islamitische en speciaal in de Arabische wereld. Het grondmotief is niet economisch, zelfs niet politiek of nationaal, maar religieus-ideologisch van aard. De orthodoxe islam deelt de wereld in in twee gebieden: 1) De Oemmah. Dat is de islamitische geloofsgemeenschap en wel speciaal die gebieden waarin de islam de meerderheid heeft en de regering vormt. Al het gebied dat ooit tot de Oemmah behoorde, moet dat eeuwig blijven. 2) Alle gebieden buiten de Oemmah. Dat gebied heet het "oorlogsgebied" en moet nog veroverd worden. Het land Israël heeft eeuwenlang tot de Oemmah behoord, werd bestuurd door islamitische heersers. Maar met de vestiging van de staat Israël is het aan de Oemmah onttrokken: het heeft geen islamitische regering meer. Het land moet volgens de ideologie van de orthodoxe islam terugveroverd worden. De haat tegenover de joden/Israëli's die hen daarbij in de weg staan, is buitengewoon groot en het antisemitisme wordt overal in de Arabische wereld gepredikt en onderwezen als een religieuze plicht. Dit is dus een soort antisemitisme waar de joden weinig of niets aan kunnen doen, omdat die voortkomt uit diepgewortelde islamitische opvattingen en ideeën. De verklaring voor dit antisemitisme ligt niet bij de joden zelf, maar in de islamitische ideologie van de omringende volken die vinden dat de joodse aanwezigheid hun islamitische ideologie ontkracht. Voor het eeuwenlange antisemitisme in de christelijke wereld is een vergelijkbare verklaring te geven: voor de klassieke christelijke theologie- of ideologie had het jodendom afgedaan en dus mocht het niet blijven bestaan.

Antisemitisme in wetenschap en politiek

In bovenstaande voorbeelden zien we dat antisemitisme niet veroorzaakt wordt door het jodendom zelf, maar een onderdeel vormt van de religieuze ideeënwereld van de omgeving. Louter het zelfstandige bestaan van het jodendom in het Midden-Oosten (islam) en het eeuwenlang voortbestaan van het jodendom na het optreden van Jezus (christendom) confronteerden de andere monotheïstische godsdiensten met een ongerijmdheid in hun geloofsideeën. Dat verschijnsel doet

zich niet alleen bij de zustergodsdiensten van het jodendom voor. Ook bij sommige wetenschappers en politici treft men het aan. Abba Hillel Silver beschrijft in het hierboven genoemde boek bijvoorbeeld de opvattingen van de bekende Britse historicus Arnold Toynbee over het jodendom (p. 84): “Jodendom is in Toynbee’s ogen *mere opposition* en *stage heroism* (‘louter oppositie’ en ‘toneelheldendom’) tegen de Westerse beschaving.” Toynbee gebruikt daarbij kwalificaties als *fossil* (‘fossiel’) en een *relic of the Syriac civilization* (een ‘relikwie van de Syrische beschaving’) (p. 81). Het Jodendom is dus een achterhaald element uit een allang verdwenen cultuur. Als je Toynbee’s opvattingen leest (Hillel, p. 77-78), dan kun je de vraag: “Waar komt het antisemitisme vandaan?” voor onze Westerse wereld toespitsen op de vraag: “Waar komt het antisemitisme van Toynbee vandaan?”

Toynbee’s antisemitisme is beslist niet alleen christelijk geïnspireerd, d.w.z. geïnspireerd door een klassiek antisemitisch christendom dat vandaag voornamelijk nog in omvangrijke mate bestaat binnen de Oosterse kerken. Er klinkt in zijn woorden ook een historisch-wetenschappelijke arrogantie door waarmee hij zijn eigen geschiedenisopvatting probeert te rechtvaardigen door het jodendom te kleineren. Het jodendom paste niet in Toynbee’s theorie over de geschiedenis als een voortdurende opkomst en ondergang (!) van beschavingen (zie bijv. het artikel over hem in de Wikipedia). Het Jodendom behoorde in zijn ogen tot een oude Oosterse beschaving die allang ten onder was gegaan en had dus zelf ook niet meer moeten bestaan! Het jodendom houdt zich niet aan de “wetten” (lees: de ideologie) van prof. Toynbee en moet daarom bestreden worden. Hier gaat de wetenschapper over in de ideoloog. Eigenlijk is dit het oude thema waar ik hierboven al over schreef: Er bestaat een volk dat anders is dan alle andere volken (Ester 3:8) en dat niet voldoet aan de ideeën die anderen inclusief prof. Toynbee van de geschiedenis hadden en hebben. Joden zijn zo eigenwijs om aan hun “anders zijn” vast te houden tegen alle verdrukking in, en zij doen dat al 3000 jaar. Al hun tegenstanders zijn op enig moment uit de geschiedenis verdwenen of zullen eruit verdwijnen, maar het joodse volk blijft altijd maar bestaan. Dat is wat velen niet begrijpen, waaraan zij zich ergeren en waar zij antisemit van worden. En voor die ergernis, dat antisemitisme zoeken ze voortdurend een rechtvaardiging. Toynbee is daar een goed voorbeeld van, maar ook veel

hedendaagse politici ter linker zijde hebben vandaag de dag last van dat euvel.

Een van Toynbee’s meningen was dat de joden weinig van de Tweede Wereldoorlog hadden geleerd en dat ze zich in 1948 opstelden vergelijkbaar aan de nazi’s. Het is een opvatting die tot op de dag van vandaag door de Palestijnse propaganda tegen Israël in het leven wordt gehouden. Maar wie zoiets beweert, heeft óf nazi-Duitsland niet goed bestudeerd, óf de oprichting van de staat Israël niet. Het is een uitspraak van iemand die niet meer wetenschappelijk, maar ideologisch gedreven is. Hierboven schreef ik al dat het jodendom niet paste in Toynbee’s theorie over de opkomst en ondergang van beschavingen. Het jodendom is wel ooit opgekomen, maar het wil maar niet ten ondergaan! En dat is vaak de kern van het antisemitisme onder niet-joden: het wordt hen ingegeven door ideologieën die zich door het bestaan en de inhoud van het jodendom weersproken voelen. De aanhangers van die ideologieën kunnen het jodendom daarom niet uitstaan. Of het nu hellenisten uit de Oudheid zijn, christenen uit de Middeleeuwen, nazi’s, communisten of fanatieke moslims uit onze eigen tijd, het jodendom weersprekt door zijn bestaan onjuiste opvattingen over de werkelijkheid, niet alleen filosofisch maar ook praktisch, omdat het jodendom een geloofspraktijk is eerder dan een geloofsleer of ideologie.

Helaas stond/staat Toynbee niet alleen. Ook vandaag zijn er nog veel ideologisch gedreven “wetenschappers” en politici die de historische feiten liever aanpassen aan hun theorie dan dat zij hun theorie aanpassen aan de historische feiten. Zodra het historische feit van het bestaan van het jodendom en zijn actuele verschijningsvormen niet meer past in een geloofsleer of ideologie dan is de kans groot dat er antisemitisme ontstaat.

Arnold J. Toynbee

COLOFON

Het Judaica-Bulletin is een uitgave van de Stichting Judaica Zwolle. Het verschijnt vier maal per jaar. Een jaargang loopt van oktober t/m juli. De abonnementsprijs bedraagt € 8,00 per jaar, over te maken na ontvangst van een factuur. Een abonnement kan men aanvragen via info@judaica-zwolle.nl.

De Stichting Judaica Zwolle stelt zich ten doel de verspreiding van kennis over de joodse godsdienst, taal, geschiedenis en cultuur. Zij streeft dit o.a. na door het organiseren van cursussen, studiedagen, tentoonstellingen, etc. in de synagoge van Zwolle.

Het bestuur van de Stichting Judaica Zwolle bestaat uit de volgende leden:

- J.J. Dekker (secretaris)
- Mw. R.J.S. Hamburger (coördinator rondleidingen en tentoonstelling)
- Mw. J.H. Hansma (bibliothecaris)
- Mw. J. van Harten-Wondergem (administrateur)
- W.H. Neevel (voorzitter)
- Mw. S. Prins (penningmeester)

De Stichting geeft jaarlijks een folder uit over haar activiteiten. Deze folder kan worden aangevraagd bij de administrateur mw. J. van Harten-Wondergem (038-4651347) of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl. Actuele informatie over de cursussen, de Judaica-agenda en andere activiteiten van de Stichting is te vinden op de website: www.judaica-zwolle.nl. De bibliotheek van de Stichting wordt beheerd door mw. J.H. Hansma.

De Stichting heeft een tentoonstelling ingericht op het voormalige vrouwen balkon van de synagoge van Zwolle, Samuel Hirschstraat 8, met als thema 'Joods leven in en om Zwolle'. Deze is eenmaal per maand op zondag geopend van 13.30-16.00 uur (zie voor de datums de Judaica-agenda in dit bulletin). Dan wordt er vanaf 14.00 uur ook een rondleiding verzorgd.

De Stichting werkt bij gelegenheid samen met: de Joodse Gemeente Zwolle, Stichting Voortbestaan Synagoge Zwolle, Genootschap Nederland-Israël afdeling Zwolle, en andere regionale en landelijke organisaties met een soortgelijke doelstelling.

Giften voor ons werk zijn aftrekbaar voor de inkomstenbelasting en kunnen worden overgemaakt op rekening NL07INGB0000259272 t.n.v. Stichting Judaica Zwolle te Zwolle.

VOLGENDE BULLETIN

Het volgende bulletin verschijnt 1 oktober 2016. Kopij dient uiterlijk in de tweede week van september te zijn ingeleverd via info@judaica-zwolle.nl.

DE ADMINISTRATIE

De administratie van de Stichting Judaica Zwolle wordt verzorgd door Mieke van Harten-Wondergem te Zwolle. Zij is te bereiken via tel.nr. 038-4651347 of via ons e-mailadres info@judaica-zwolle.nl.

JUDAICA BULLETIN

De redactie van het Judaica Bulletin bestaat uit: Peter van 't Riet en Wim Neevel. Verspreiding: Nieske Willems. Abonnementen lopen per cursusjaar (september t/m juli). U kunt uw abonnement te allen tijde schriftelijk opzeggen. Uw abonnement stopt drie maanden na ontvangst van uw opzegging. Bij voorkeur ontvangen wij uw opzegging voor 1 september (start van een nieuw cursusjaar).

TENTOONSTELLINGSCOMMISSIE

De tentoonstellingscommissie bestaat uit: Riwkah Hamburger (voorzitter), Hanneke Brem, Michel Canter, Henrike de Graaf, Marguerite Groot-Segond, Jaap Hagedoorn, Rosa Lemstra, Elmer Lugtigheid (PR), Ingrid Petiet, Caroline Rouwendal-Estoppey, Hanna Sijmons.

WERKGROEP CURSUSSEN

De werkgroep cursussen bestaat uit: Johan Dekker (secretaris), Arie Driesprong, Riwkah Hamburger, Jeannette Hansma, Mieke van Harten-Wondergem, Wim Neevel (voorzitter).

E-MAIL EN WEBSITE

De mailbox info@judaica-zwolle.nl van de stichting wordt beheerd door Lidy van Dam. Via dit e-mailadres kan men toezending van het cursusprogramma of andere informatie vragen. De website wordt onderhouden door Johan Dekker. Vragen over de inhoud van de website kan men stellen aan het bestuur via ons mailadres info@judaica-zwolle.nl.

RONDLEIDINGEN IN SYNAGOGE

Rondleidingen in de synagoge van Zwolle met bezoek aan de tentoonstelling voor groepen van meer dan 15 personen kunnen worden aangevraagd via info@judaica-zwolle.nl. Entree: € 4,00 voor volwassenen (kortingen voor jeugdigen).